

TIBBİ VE PSİKİYATRİK SOSYAL HİZMET ALANINDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Dr. Öğrt. Üyesi Hüsnünur ASLANTÜRK*

Öz

Sağlık alanında paradigmanın değişimi, tedavinin ruhsal, sosyal ve ekonomik boyutunu da gündeme taşımıştır. Bu değişimle birlikte tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet, sağlığın bütüncül bir bakış açısıyla ele alındığı multidisipliner yaklaşımda önemli bir unsur haline gelmiştir. Bu çerçevede tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yapılan akademik çalışmaların sayısı artmış ve içeriği çeşitlenmiştir. Bu çalışmada sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin içerik ve metodolojik açıdan incelenmesine çalışılmıştır. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada Yükseköğretim Kurulu'nun Ulusal Tez Merkezi'nden akıllı arama motoru ile yapılan aramada Sosyal Hizmet Anabilim Dalında yazılan tüm lisansüstü tezler incelenerek tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanına giren 72 lisansüstü tez seçilmiş ve bu tezler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan değerlendirme yıllara göre Sosyal hizmet Anabilim Dalı'nda yazılan tüm tezlerin içinde tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan tezlerin oranı, tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan tezlerin içerik açısından değerlendirilmesi ve metodolojik açıdan değerlendirilmesi olmak üzere üç alanda gerçekleştirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin sosyal hizmet alanında yazılan tüm tezlerin yaklaşık % 14'ünü oluşturduğu; çoğunlukla Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı sosyal hizmet yüksek lisans ve doktora programları kapsamında yazıldığı görülmüştür. Tezlerin büyük bir bölümünün yüksek lisans tezi olduğu ve genellikle nicel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlandığı anlaşılmıştır. Konularına göre ise hastalara/hasta gruplarına yönelik yazılan tezleri, psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan tezler ve personele yönelik yazılan tezler izlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Tıbbi sosyal hizmet, lisansüstü tezler, sosyal hizmet araştırması

INVESTIGATION OF POSTGRADUATE THESES ON MEDICAL AND PSCHIATRIC SOCIAL WORK

Abstract

The change of the paradigm in the field of health has brought the psychological, social and economic dimension of the treatment to the agenda. With this change, medical and psychiatric social work has become an important element in the multidisciplinary approach in which health is handled from a holistic perspective. In this context, the number of academic studies in the field of medical and psychiatric social work has increased and the content has varied. In this study, the content and methodological aspects of the postgraduate theses written in the field of social work were examined. In this study where document analysis method is used, all the postgraduate theses written in the Social Work Department were searched from the National Thesis Center of the Council of Higher Education and 72 postgraduate theses in the field of medical and psychiatric social work were selected and an evaluation was made on these theses. The evaluation was carried out in three areas, namely the ratio of theses written in the field of medical and psychiatric social work, the content of the theses written in the field of medical social work and the methodological evaluation of all theses written in the Social Work Department. As a result of the evaluation, it is stated that the postgraduate theses written in the field of medical and psychiatric social work constitute approximately 14% of all theses written in the field of social work; It is seen that it is mostly written within the scope of post-graduate and doctoral programs of social work of Hacettepe University. It is understood that most of the theses are master's theses and generally designed by using quantitative research method. According to their subjects, theses written for patients / patient groups, theses written in the field of psychiatric social work and theses written for staff are followed.

Keywords: Medical social work, graduate theses, social work research

1. Giriş

Sosyal hizmet disiplininin bilgi temelini en önemli kaynaklardan biri sosyal hizmet araştırmasıdır (Duyan, 2014, s. 37). Her alanda olduğu gibi sosyal hizmet alanında da bilimsel bilginin üretimi uygulamalara yön

* Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü naslanturk@hotmail.com

vermesi ve bu uygulamaların temellendiği kuram ve teorik bakış açısının oluşumuna verdiği doğrudan katkı açısından önem taşımaktadır. Özellikle *“bilimsel kanıta dayalı müracaatçı çıktılarıyla ilgili olarak ortaya çıkan müdahaleler”* (Krysiak ve Finn, 2015, s. 49) şeklinde kabaca tanımlanabilen kanıta dayalı uygulamaların gelişmesiyle birlikte, sadece akademik alanla sınırlanmış bir araştırma yaklaşımının yerini, sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcıları olan çalışan sosyal hizmet uzmanlarının da araştırma sürecinde aktif rol aldığı bir yaklaşıma bırakmıştır.

Sosyal hizmet çocuk ve aile refahı, engellilik, yaşlılık ve sağlık gibi birçok alanı kapsayan ve bu alanlarda ürettiği bilimsel bilgi ile ön plana çıkan bir disiplindir. Sosyal hizmetin temel uygulama alanlarından biri olan sağlık alanında, toplumsal düzeyde yaşanan değişim ve dönüşüme paralel olarak hasta hakları, çalışan güvenliği, evde sağlık, palyatif bakım gibi yeni uygulama alanları oluşmakta, istihdam edilen sosyal hizmet uzmanı sayısı giderek artmakta ve uygulamalar çeşitlenmektedir. Sosyal hizmet açısından değerlendirildiğinde bu durum sağlık alanında yapılan bilimsel çalışmaların niceliğinde ve niteliğinde gerçekleşen değişimi beraberinde getirmekte ve sonuç olarak sağlık alanında sosyal hizmet uygulamaları mikro, mezo ve makro düzeyde çıktıları ile giderek daha fazla sayıda ve daha geniş etki alanına sahip bilimsel çalışmaya konu olmaktadır. Bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar sadece sosyal hizmet alanına değil, sağlık alanında doğrudan ya da dolaylı olarak yer alan tüm disiplinler için ciddi bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Ülkemizde lisans düzeyinde temel araştırma bilgisine sahip alan sosyal hizmet uzmanları ileri düzey sosyal hizmet araştırma eğitimini ve uygulamasını sosyal hizmet alanında eğitim veren lisansüstü programlar kapsamında almaktadırlar.

Türkiye’de lisansüstü eğitimin de temeli olarak değerlendirilmesi açısından 1800’lü yılların sonlarında Avrupa öncülüğünde başlayan sosyal hizmet eğitiminin (Campanini, 2010) tarihine bakıldığında, 1961’de Sosyal Hizmetler Akademisi’nin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde kurulması ile başladığı (Altındağ ve Aykara, 2018) ve 2016 yılı itibarıyla 49 bölümde aktif olarak devam ettiği görülmektedir. Lisansüstü düzeyde ise 1969 yılında Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümü’nde başlayan eğitim süreci, 2009 yılına kadar Hacettepe Üniversitesi tarafından tek bir bölüm olarak verilmiş, daha sonra diğer üniversitelerde de sosyal hizmet alanında lisansüstü eğitim programları açılmıştır. Günümüzde 14 üniversitede yüksek lisans, 6 üniversitede ise doktora programı bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde yüksek lisans ve doktora programları ile ilgili en önemli yapısal sorunun sosyal hizmet kökenli akademisyen sayısındaki yetersizlik olduğu görülmektedir. Bu yetersizlik nedeniyle lisansüstü programlarda uzmanlaşma henüz tam olarak gerçekleştirilememiş, dolayısıyla suçluluk, engellilik, tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet gibi alanlara özgü lisansüstü eğitim yapılanması henüz sağlanamamıştır (Alptekin, Topuz ve Zengin, 2017).

Bu genel çerçeve doğrultusunda bu çalışmada, sosyal hizmet araştırma eğitiminin verildiği ve uygulamasının yapıldığı lisansüstü programların çıktılarının olması nedeniyle lisansüstü tezler konu alınmıştır. Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanına özgü olarak lisansüstü tezlerin incelenmesi ile sosyal hizmet araştırması içinde bu alanın yerinin ve gelişiminin izlenmesi hedeflenmektedir.

2. Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet

Sağlık, insanlık tarihi boyunca toplumların gündeminde önemli bir konu olarak yer almış, tarihsel süreçte farklı şekillerde tanımlanmış, farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Tarihsel olarak bakıldığında sağlık alanında yaşanan dönüşüm temel olarak, sağlık kavramının ölüm ya da hastalık gibi çeşitli negatif göstergelerin var olmayışı gibi dar bir bakış açısı yerine daha geniş bir perspektiften ele alınması olarak değerlendirilmektedir (Belek, 1998). Dünya Sağlık Örgütü'nün 1947 yılında *“sadece hastalık ve sakatlık halinin olmayışı değil, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik hali”* olarak resmileşen sağlık tanımı ile birlikte bütüncül bir bakış açısının kabul edildiği ve bu bütüncül bakış açısının uygulamalara yansımaya sürecinin hızlandığı görülmektedir. Özellikle sağlık tanımı içinde var olan *“sosyal iyilik hali”*ne yapılan vurgu önemli bir yenilik olarak değerlendirilmiştir (Fişek, 1983; Velicangil, 1980). Sağlık alanındaki uygulamalar çerçevesinde sağlığın sosyal ve ruhsal boyutuna doğrudan odaklanan bir disiplin olarak sosyal hizmet bu çerçevede öne çıkmıştır. Modernleşme süreci ile birlikte bedenin incelenen bir özellik taşıması ile birlikte gelişen sağlık anlayışı, postmodern dönemde ruhun da bedenle birlikte merkeze alındığı bir yaklaşıma evrilmiştir (Cirhinlioğlu ve Cirhinlioğlu, 2011).

Sağlık hizmetinin sadece tıbbi tedaviden ibaret olmadığına ilişkin düşüncenin en önemli çıktılarından biri tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet uygulamalarıdır. Sağlığın toplumsal boyutunun ön plana çıktığı ve hastalıkların sosyal, ruhsal, hatta ekonomik boyutunu kapsayacak bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması gerektiği fikri tıbbi sosyal hizmet uygulamalarının felsefesini oluşturmaktadır. Genel olarak tıbbi alanda gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları olarak ele alınabilecek tıbbi sosyal hizmet *“tıp ve koruyucu sağlık hizmetleri çerçevesinde bireyin, ailenin, grupların ve toplumun sağlık hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanmalarını hedefleyen, sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin yöntem ve felsefesiyle yürütülen sosyal, psikolojik, eğitsel ve ekonomik boyutlarda, destekleyici ve geliştirici hizmetlerin bütünü”* olarak tanımlanmaktadır (Duyan, 1996). Psikiyatrik sosyal hizmet ise *“akıl ve ruh sağlığının korunmasına, ruhi ve akli yönlerden birçok güçlükleri olan kişilerin güçlüklerinin saptanmasında ve onların toplum içinde daha sağlıklı, daha yeterli ve sosyal işlevlerinin daha etkili bir biçimde yerine getiren bireyler haline dönüşmelerine yardımcı olan meslek”* (Bulut, 1993, s. 23) olarak ele alınmaktadır.

Genel olarak sağlık alanında 1900'lerin başlarında Amerika'da hastaların tedavi süreçlerinde yaşam koşullarının öneminin fark edilmesiyle birlikte başlayan tıbbi sosyal hizmet uygulamaları, 1905 yılında ABD'de Boston Massachusetts General Hospital başta olmak üzere birçok hastanede resmen uygulanmaya

başlamıştır (Bracht, 1978; Cowles, 2000; Gehlert ve Brown, 2006). 20. yüzyılın ilk yıllarında ruh sağlığı alanında bir halk sağlığı hareketinin sonucu olarak başlayan (Stuart, 1997) psikiyatrik sosyal hizmet alanındaki uygulamalar ise ilk sosyal hizmet uzmanının 1906'da Manhattan Devlet Hastanesi Nöroloji kliniğinde göreve başlamasıyla resmi olarak uygulamaya geçmiştir (Zastrow, 2014). Ardından ev ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi ile süreç devam etmiş, psikiyatrik sosyal hizmet uzmanları ruhsal hastalığı olan bireyin ve ailesinin taburculuk sonrasına hazırlanmasına katkıda bulunmuşlardır. 1913'te ise "Boston Psychopathic Hospital"de ilk sosyal hizmet bölümü 1913 yılında kurulmuştur (Duyan, 1996).

Türkiye'de tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanındaki uygulamaların dünyadan yaklaşık 60-70 yıl sonra başladığı görülmektedir. Sağlık alanındaki sosyal hizmet uygulamalarının tarihsel izi sürüldüğünde 1966 yılında Hacettepe Üniversitesi Hastanesi'nde sosyal servisin kurulması ve bir sosyal hizmet uzmanının görevlendirilmesi ile resmileşen tıbbi sosyal hizmet uygulamalarını, 1967 yılında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde bir sosyal hizmet uzmanının istihdam edilmesiyle birlikte resmileşen (Kahramanoğlu, 1973) psikiyatrik sosyal hizmet uygulamalarının takip ettiği görülmektedir. Sağlık alanında giderek yaygınlaşan sosyal hizmet uygulamaları tıbbi ve psikiyatrik alanda birçok farklı uygulama içinde yer alarak yaygınlaşmış ve günümüzde sağlığın önemli bir bileşeni olmayı başarmıştır. Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet uygulamalarının günümüzdeki durumuna bakıldığında özellikle sağlık alanında gerçekleştirilen reformlar sonucunda sağlığın sosyal boyutunun öneminin daha iyi anlaşılmasına başlandığı görülmektedir. Bu çerçevede sağlık alanında sosyal hizmet uzmanlarının istihdamına yönelik ihtiyacın da arttığı anlaşılmaktadır (Özbesler ve İçağasıoğlu Çoban 2010). Sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcıları olarak sosyal hizmet uzmanları Sağlık Bakanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatı başta olmak üzere, hastanelere bağlı olarak hizmet veren Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi, Hasta Hakları Birimi, Çalışan Hakları ve Güvenliği Birimi, Hemodiyaliz Merkezleri, Evde Sağlık Hizmetleri Birimi, Acil ve Krize Müdahale Birimi, Alkol Madde Bağımlılığı Merkezi, Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Merkezi, Toplum Ruh Sağlığı Merkezi, Çocuk İzlem Merkezi, Nöromusküler Hastalıklar Merkezi gibi birçok farklı birimde ve psikiyatri, onkoloji, fizik tedavi ve rehabilitasyon, göğüs hastalıkları, kardiyoloji, ortopedi, pediatri gibi farklı kliniklerde hizmet vermektedirler.

Sağlık alanında sosyal hizmet uzmanı istihdamıyla ilgili mevcut duruma bakıldığında Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği verilerine göre ülkemizde 2015 yılı itibariyle 6150 sosyal hizmet uzmanı olduğu ve bu uzmanların yaklaşık 1/6'lık bölümünün ise (1007 kişi) sağlık alanında istihdam edildiği (Bekiroğlu, 2016); 2018 yılına gelindiğinde ise bu sayının 1493'e ulaştığı sosyal hizmet uzmanı olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye'de 2018 Yılı Tıbbi Sosyal Hizmet Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanı Dağılımı

Uygulama Alanı	Sayı
Bakanlık Merkez Teşkilatı	20
İl ve İlçe Sağlık Müdürlükleri	169
Toplum Sağlığı Merkezi (TSM)	185
Sağlık Bakanlığı'na Bağlı Kamu ve Üniversite Hastaneleri	1119
Toplam	1493

Kaynak: Özkan, 2018

Tablo 1’de yer alan veriler ayrıntılı olarak incelendiğinde tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin ayrı değerlendirmelerin yapılabileceği verilerin bulunmadığı görülmektedir. Tablo 1’e bakıldığında, Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatı’nda 20, İl ve İlçe Sağlık Müdürlükleri’nde 169, Sağlık Bakanlığı’na bağlı kamu ve üniversite hastanelerinde ise 1119 sosyal hizmet uzmanının aktif olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır. Halk sağlığı hizmetleri kapsamında yer alan Toplum Sağlığı Merkezleri’nde ise 185 sosyal hizmet uzmanının çalıştığı dikkat çekmektedir. Görüldüğü gibi 1965 yılında ilk sosyal hizmet uzmanının istihdam edildiği tarihten bu yana tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet koruyucu, önleyici, tedavi ve rehabilite edici tüm sağlık hizmetlerinde önemli bir unsur olarak yer almaktadır.

3. Yöntem

3.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada tıbbi sosyal hizmet alanında Türkiye’de yapılmış tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç kapsamında bu alanda yazılan tezlerle ilgili aşağıdaki alt amaçlara ulaşılmaya çalışılmıştır:

- Yıllara göre tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezler içindeki oranının belirlenmesi,
- Tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin hazırlandığı Üniversitelere göre dağılımının belirlenmesi,
- Tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımlarının belirlenmesi,
- Tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin kullanılan metodolojik yönetime göre dağılımlarının belirlenmesi.

3.2. Çalışmanın Tasarımı

Tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden “*araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi*” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187) olarak tanımlanan doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında analiz edilen lisansüstü tezlerin sayısallaştırılarak değerlendirildiği bu çalışmada analiz yöntemi olarak içerik analizi kullanılmıştır.

3.3. Çalışmanın Örnekleme

Çalışma kapsamında incelenen lisansüstü tezlere Yükseköğretim Kurumu tarafından lisansüstü tezlerin online yayınlandığı YÖK Tez Tarama Merkezi aracılığı ile ulaşılmıştır. Tez Tarama Merkezi’nin Detaylı Arama sekmesinden “*Sosyal Hizmet Anabilim Dalı*”nda yazılan tüm tezler başka herhangi bir sınırlama belirlenmeden seçilmiş ve 512 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Ardından tüm tezler konularına göre tek tek incelenerek “tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet” alanına giren 72 teze ulaşılmıştır. Tam sayım yöntemi ile tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan tüm tezlerin dâhil edildiği çalışmada alan ayrımı yapılırken araştırmacı dışında tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan bir akademisyenin daha değerlendirme yapması istenmiş ve sonuçta 72

lisansüstü tezin çalışma kapsamında analiz edilmesine karar verilmiştir. Hangi tezlerin tıbbi sosyal hizmet kapsamına girmesi gerektiği ile ilgili üç kriter belirlenmiştir:

- Tez konusunun hastalara ve/veya hasta gruplarına yönelik olması,
- Tez konusunun hastane personeline (tıbbi alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları, hemşireler, yöneticiler vs) yönelik olması,
- Tez konusunun tıbbi sosyal hizmet uygulamalarına yönelik olması.
-

3.4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan tezler sadece Sosyal Hizmet Anabilim dalında gerçekleştirilen lisansüstü tezlerle sınırlandırılmış, başka anabilim dallarında sosyal hizmet bakış açısıyla sosyal hizmet akademisyenleri ya da alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları tarafından yazılan tezler çalışma kapsamına alınmamıştır.

3.5. Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizi aşamasında tezlerin yıllara göre, üniversitelere göre, yöntemlerine göre incelenmesinde veriler sayısallaştırılarak düz tablolar şeklinde yüzde ve sayı cinsinden analiz edilmiştir. Tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan tezlerin konularına göre analizinde ise kodlama yönergesine hastalık isimleri, personel grupları, tıbbi sosyal hizmet uygulamalarını içeren bir kodlama yönergesi oluşturularak bu yönerge üzerinden analiz edilmiştir.

4. Bulgular ve Tartışma

Çalışmada elde edilen verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular üç başlık çerçevesinde ele alınmıştır. Öncelikle tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin sosyal hizmet alanında yazılan tezler içindeki oranı yıllara göre incelenmiş, daha sonra tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan tezlerin üniversitelere göre dağılımı ele alınmış ve son olarak tezlerde, kullanılan yöntemlere ve konularına göre dağılımları ele alınmıştır.

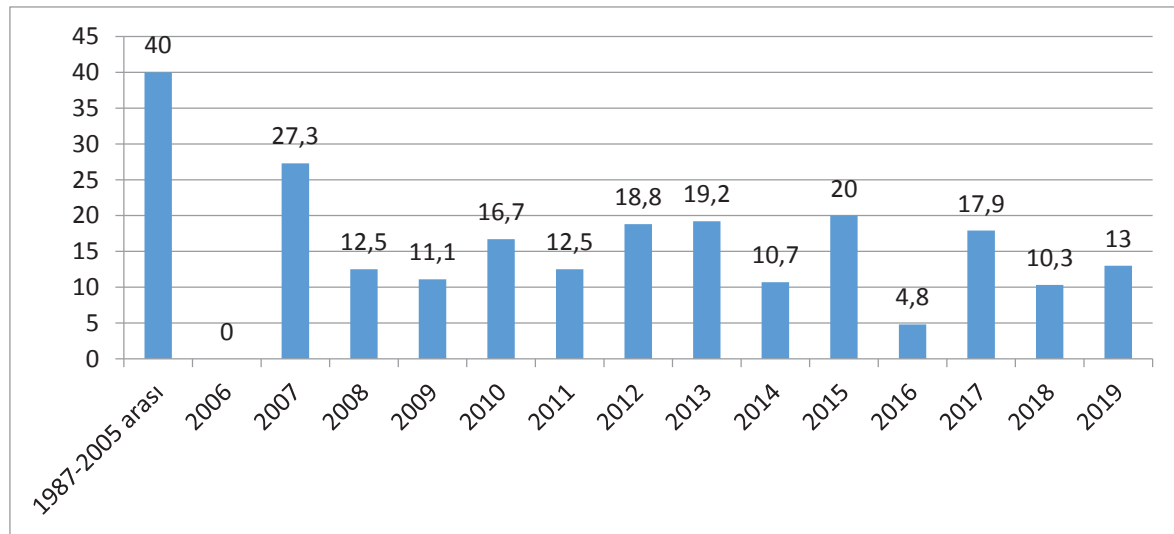
Sosyal Hizmet Anabilim Dalında gerçekleştirilen ve tıbbi sosyal hizmet lisansüstü tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2’de yer alan bulgular incelendiğinde, 1987-2005 yılları arasında 20 lisansüstü tez yazıldığı, bu sayının da sosyal hizmet alanında tüm tezlerin % 4’ünü oluşturduğu görülmektedir. Yıllara göre bakıldığında en yüksek sayıda lisansüstü tezin 2018 yılında yazıldığı, bu sayının da sosyal hizmet alanında yazılan tüm tezlerin % 24,8’ini oluşturduğu, bunu ise % 18,6 ile 2017 ve % 12,5 ile 2016 yılının izlediği görülmektedir.

Tablo 2. Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet Alanında Yapılan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Tüm Tez Sayısı		Tıbbi Sosyal Hizmet Alanında Yazılan Tezler	
	Sayı (%)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
1987-2005 arası	20	4,0	8	11,2
2006	16	3,2	-	-
2007	11	2,1	3	4,2
2008	8	1,6	1	1,4
2009	9	1,8	1	1,4
2010	18	3,5	3	4,2
2011	8	1,6	1	1,4
2012	16	3,2	3	4,2
2013	26	5,0	5	7,0
2014	28	5,6	3	4,2
2015	40	7,9	8	11,2
2016	63	12,5	3	4,2
2017	95	18,6	17	12,8
2018	126	24,8	13	18,2
2019	23	4,6	3	4,2
Toplam	512	100	72	100

Yine Tablo 2’de tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde de, sosyal hizmet alanına paralel bir tablo dikkat çekmektedir. 2018 yılında % 18,2 ile en yüksek oranı %12,8 ile 2017 yılı takip etmektedir. Bu durum sosyal hizmet alanında lisansüstü eğitim veren programların artışıyla ilişkili olarak tartışılabilir. Yaklaşık 2009 yılına kadar sadece Hacettepe Üniversitesi’ne bağlı olarak verilen lisans ve lisansüstü eğitimin (Alptekin, Topuz ve Zengin, 2014), sosyal hizmetin çalışma alanına giren konularda yeni uygulama modellerinin uygulanması ve bu bağlamda alanda çalışacak sosyal hizmet uzmanı ihtiyacının artması ile birlikte birçok farklı üniversiteye ve farklı programa yayıldığı bilinmektedir.

Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin sosyal hizmet alanında yazılan tüm lisansüstü tezlere oranına ilişkin bulgular Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet Alanında Yazılan Tezlerin Sosyal Hizmet Alanında Yazılan Tüm Tezlere Oranı (%)

Şekil 1’de yer alan bulgulara bakıldığında 1987-2005 yılları arasında yer alan yaklaşık 18 yıllık bir dönem hariç tutulduğunda en yüksek oranın 2007 yılında olduğu görülmektedir. Bu yılda sosyal hizmet alanında yazılan tüm tezlerin % 27,3’lük bölümünün tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazıldığı görülmektedir. Tarihsel olarak değerlendirildiğinde özellikle 2003 yılından itibaren başlayan ve önemli değişim ve dönüşümlere neden olan Sağlıkta Dönüşüm Programı ile birlikte sağlığın sosyal boyutuna olan ilginin resmi politika belgelerinde yer almaya başladığı görülmektedir. Hizmet sunumunda ve finansmanında reform yapılmasını içeren bu yeni yaklaşımda “herkese sağlık” anlayışı ile temellendirilen yeni bir süreç başlamış ve yeni uygulamalara gidilmesi kararı alınmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2011). Hasta Hakları Yönetmeliği’nin ve ardından Hasta Hakları Uygulama Yönergesi’nin çıkarılmasıyla birlikte Hasta Hakları Birimleri’nin açılması ile birlikte bu alanda istihdam edilecek sosyal hizmet uzmanlarına ilişkin ihtiyacı gündeme taşımış ve 2006 yılında Sağlık Bakanlığı sosyal hizmet uzmanı istihdamını arttırmıştır. Ayrıca sağlığın bütüncül olarak ele alındığı yeni hizmet modelleri gündeme gelmesiyle birlikte, Evde Sağlık Birimleri, Alkol ve Madde Bağımlılığı Merkezleri, Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Merkezleri, Çalışan Hakları ve Güvenliği Birimi, Çocuk İzlem Merkezleri, Krize Müdahale Birimi gibi birçok yeni hizmet modeli uygulamaya geçmiştir. Dolayısıyla bir taraftan alandaki sosyal hizmet uzmanı istihdamının artışı diğer taraftan bu alanlarda sosyal hizmet uygulamasına ilişkin araştırma ihtiyacının duyulması bu dönemde lisansüstü tezlerde tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmete olan ilginin artmasına neden olduğu ile ilişkilendirilebilir.

Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yapılan lisansüstü çalışmaların üniversitelere göre dağılımı Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet Alanında Yazılan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hacettepe Üniversitesi	33	46,2
Selçuk Üniversitesi	10	14,0
Ankara Üniversitesi	9	12,6
Yalova Üniversitesi	5	7,0
Kocaeli Üniversitesi	3	4,2
Üsküdar Üniversitesi	3	4,2
Celal Bayar Üniversitesi	3	4,2
Başkent Üniversitesi	2	2,8
Cumhuriyet Üniversitesi	2	2,8
Sakarya Üniversitesi	2	2,8
Toplam	72	100

Tablo 3’de yer alan veriler incelendiğinde bu alanda yazılan tezlerin yarıya yakın bir bölümünün (% 46,2) Hacettepe Üniversitesi’ne bağlı lisansüstü programlara bağlı olarak yazıldığı görülmektedir. Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezleri Hacettepe Üniversitesi’nden sonra % 14 ile Selçuk Üniversitesi ve % 12,6 ile Ankara Üniversitesi’nin takip ettiği, toplamda ise 10 üniversitede tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında lisansüstü tez çalışmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır. Sosyal hizmet lisans

ve lisansüstü eğitiminde en köklü ve uzun süreli deneyime sahip üniversite olması, Hacettepe Üniversitesi'ni tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yapılan lisansüstü çalışmalar anlamında da ön plana çıkarmaktadır. Lisansüstü program açılması ve sürdürülmesi için öğretim üyesi sayısı gibi asgari standartların sağlanması konusunda yeni kurulan üniversitelerin ve yeni açılan sosyal hizmet programlarının dezavantajlı olduğu bilinmektedir. Özellikle sosyal hizmet alanında lisans eğitimi veren bölümlerin 2011 yılından itibaren hızla çoğalarak günümüzde 14 üniversitede yüksek lisans ve/veya doktora programı açılması (Alptekin, Topuz ve Zengin, 2017) bu alanda yetişmiş akademik personel ihtiyacının karşılanmasını güçleştirmektedir. Ancak bu tabloya rağmen Alptekin, Topuz ve Zengin (2017) tarafından üniversitelerin web sayfalarının incelenmesi ile yaptıkları çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre günümüzde 14 üniversite yüksek lisans 6 üniversite ise doktora programı açarak lisansüstü eğitim vermeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Hacettepe Üniversitesi dışındaki üniversitelerde gerçekleştirilen lisansüstü tezler kapsamındaki lisansüstü düzeydeki araştırma faaliyetlerinin de küçümsenmeyecek düzeyde olduğu görülmektedir. Yapılan tez çalışmalarının lisansüstü düzeyine ve bu çalışmalarda kullanılan yöntemle ilişkin bulgulara Tablo 4'de yer verilmiştir.

Tablo 4. Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet Alanında Yazılan Tezlerin Lisansüstü Düzeye ve Kullanılan Yönteme Göre Dağılımı

Lisansüstü Düzey	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yüksek Lisans	54	75,6
Doktora	18	24,4
Toplam	72	100
Kullanılan Yöntem		
Nicel yöntem	53	74,2
Nitel yöntem	17	23,0
Karma yöntem	2	2,8
Toplam	72	100

Tablo 4'de yer alan bulgular incelendiğinde tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yapılan lisansüstü tezlerin büyük bir bölümünün (% 75,6) yüksek lisans tezlerinden oluştuğu görülmektedir. Türkiye genelinde sosyal hizmet alanında yüksek lisans programlarının sayıca fazla olması ile ilişkilendirilebilecek bu bulgu, aynı zamanda yüksek lisans ve doktora programlarının amaçları ve işlevleri çerçevesinde de tartışılabilir. Lisansüstü eğitim, genel olarak bilim ve teknoloji alanındaki gelişme ve ilerlemeyi sağlayacak akademisyenlerin ve bilim insanlarının yetişmesi için önemli bir eğitim basamağı olarak değerlendirilmektedir (Özmen ve Aydın Güç, 2013). Yüksek lisans eğitiminin genel amacı lisans eğitimi temelinde alınan eğitim, öğretim ve araştırmanın sonuçlarını ortaya koymak iken (Sevinç, 2001) doktora programında ve doktora tezinde ise kendi bilim alanı için gerekli araştırma becerilerini kazandırmak ve nitelikli insanı yetiştirmektir (Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013). Bu çerçevede doktora eğitiminde daha ileri düzey araştırma tekniklerinin uygulanması, alana ilişkin bilimsel bilgi üretiminde daha birincil sorumluluğun üstlenildiği görülmektedir. Bu çerçevede doktora düzeyinde yüksek lisansa kıyasla hem içerik hem metodolojik açıdan alana daha çok katkı sunan tez çalışmalarının yapılması beklenmektedir.

Kullanılan yöntemlere göre lisansüstü tezlerin dağılımına bakıldığında ise yüksek oranda nicel araştırma yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Bu bulgu çalışmaların lisansüstü düzeyiyle ilgili sonuçlarla birlikte ele alınabilir. Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan tezlerin çoğunluğunun yüksek lisans tezlerinden oluşması, nitel ve özellikle karma yöntem araştırmasının daha ileri düzey araştırma bilgisine ve becerisine sahip olma gerekliliği ile ilişkilendirilebilir. Rothwell ve ark. (2015) tarafından Kanada’da sosyal hizmet alanında yazılan doktora tezlerinin incelendiği bir araştırma sonuçlarına göre, nicel yöntemin % 65,3 oranında tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu oranın İngiltere’de %40 (Scourfield ve Maxwell, 2010), İsveç’te ise % 50 (Dellgran ve Hojer, 2001) olduğu görülmektedir. Ülkemizde sosyal hizmet araştırması konusunda nicel araştırma yöntemlerinin kullanılması konusundaki eğilimin dünyadaki ile benzer olduğu söylenebilir.

Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü tezlerin içeriklerine göre dağılımına ilişkin bulgular Tablo 5’te yer almaktadır. Lisansüstü tezler içeriklerine göre tıbbi sosyal hizmet alanında yazılan tezler, psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan tezler, sağlık alanında sosyal hizmet uygulamalarının konu edildiği tezler, sağlık alanında çalışan personele yönelik tezler olmak üzere dört temel başlık altında incelenmiştir. Bu sınıflandırmada tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yapılan tezler başlıkları altında hastalık gruplarına göre bir sınıflandırma yapılmış, sağlık alanında sosyal hizmet uygulamalarının konu edildiği tezler ve personele yönelik tezler başlığı altında ise tıbbi ve psikiyatrik alan ayrımı gözetmeksizin sağlık alanında sosyal hizmet uygulamalarının konu edilmesine ya da personele yönelik olarak yapılandırılmasına göre bir ayırım yapılması yoluna gidilmiştir.

Tablo 5. Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet Alanında Yazılan Lisansüstü Tezlerin İçeriklerine Göre İncelenmesi

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Tıbbi Sosyal Hizmet Alanında Yapılan Tezler	30	41,6
Kanser Hastalığı/Hastaları	10	14,0
Hemodiyaliz Hastaları	4	5,6
Kadın Doğum/Üreme Sağlığı	4	5,6
Diğer Hastalıklar (Kas hastalıkları, lepra, inme vs.)	12	16,8
Psikiyatrik Sosyal Hizmet Alanında Yapılan Tezler	21	29,1
Ruh Sağlığı/Ruhsal Hastalıklar	13	18,2
Madde Bağımlılığı	8	11,2
Sağlık Alanında Sosyal Hizmet Uygulamalarının Konu Edildiği Tezler	8	11,2
Personele Yönelik Yapılan Tezler	13	18,2
Toplam	72	100

Tablo 5’de yer alan bulgulara bakıldığında tıbbi sosyal hizmet alanında özellikle hasta ve hasta gruplarına göre yapılan tezlerin oransal olarak ilk sırada yer aldığı görülmektedir (% 41,6). Bu alandaki hasta grupları tek tek değerlendirildiğinde en fazla lisansüstü tezin kanser hastalığı, kanser hastaları/hasta yakınları ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Birçok farklı türü olan ve çoğunlukla uzun bir tedavi süreci gerektiren ve

hastayı ve ailesini sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan etkileyen bir hastalık olması bu alanda sosyal hizmet uygulamalarının önemini ve dolayısıyla bu alanla ilgili araştırma yapma isteğini arttırıcı bir etken olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda onkoloji kliniklerinde tam zamanlı çalışan sosyal hizmet uzmanlarının varlığı da bu alanda sosyal hizmet araştırmalarını teşvik edici bir unsur olarak değerlendirilebilir. Ardından ruh sağlığı ve ruhsal hastalıkların konu edildiği tezlerin geldiği anlaşılmaktadır. Yine toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerine geçiş süreci ile birlikte açılan Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri'nde sosyal hizmet uzmanı istihdamının artışı, ruh sağlığı alanında tekrarlayan yatışlarla ilgili hassasiyetin artışı ve psikiyatri kliniklerinde sosyal hizmet uzmanının uzun yıllardır psikiyatrik ekibin önemli bir üyesi olarak yer alması bu alana olan ilginin sebepleri olarak düşünülebilir. Diğer yandan yeni yönetim anlayışlarıyla birlikte personele yönelik yapılan uygulamaların ve dolayısıyla araştırmaların da çoğaldığı görülmektedir. Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet uygulamalarında da diğer alanlarda olduğu gibi sadece müracaatçıya odaklanan bir bakış açısı yerine sağlık sistemini bir bütün olarak konu alan ve personelin görüşlerinin, düşüncelerinin, değerlendirmelerinin ve en önemlisi ihtiyaçlarının araştırıldığı lisansüstü çalışmaların yapılması önemli bir çıktı olarak değerlendirilebilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan lisansüstü çalışmaların değerlendirildiği bu çalışma sonucunda, bu alanda yazılan tez çalışmalarının sosyal hizmet alanında yazılan tezlerin yaklaşık % 14'ünü oluşturduğu, yıllara göre en yüksek oranın ise 2006 yılında çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu alanda yazılan tezlerin çoğunlukla Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı sosyal hizmet yüksek lisans ve doktora programları kapsamında yazıldığı ve yüksek lisans tezi olduğu, genellikle nicel araştırma yöntemi ile tasarlandığı anlaşılmıştır. Konuları açısından ise tıbbi sosyal hizmet alanında hastalara/hasta gruplarına yönelik yazılan tezleri psikiyatrik sosyal hizmet alanında yazılan tezler ve personele yönelik yazılan tezler izlediği görülmüştür. Bu genel sonuçlar ışığında tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanının gelişimine ve sağlık alanında yaşanan dönüşümle birlikte sağlığın sosyal boyutuna yapılan vurgunun sosyal hizmet araştırmaları çerçevesinde tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanına ilgiyi arttırdığı görülmektedir. Ancak lisansüstü programların Türkiye geneline yayılması ve gerekli insan kaynağının sağlanması gibi sorunların uzun vadeli çözümlerle başarılabilmesi bilinmektedir. Bu alanda yapılan araştırmaların nicelik ve nitelik yönünden artmasının sosyal hizmet uygulama alanına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanında araştırmaların desteklenmesi, sadece bu alanda ilişkin bir müfredatın bulunduğu tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet lisansüstü programlarının açılması önerilmektedir. Özellikle klinik odaklı lisansüstü programlarının açılmasıyla sağlık alanında klinik sosyal hizmet uygulamalarının hayata geçirilebileceği (Saruç, 2015) ve bu alanda yapılan araştırma faaliyetlerinin, dolayısıyla üretilen bilimsel bilginin nitelik yönünden geliştirilebileceği düşünülmektedir. Bu programlarda eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütecek ve tez çalışmasında danışmanlık yapacak öğretim elemanlarının özellikle yurt dışında benzer lisansüstü programlardan eğitim almalarına ilişkin olanakların geliştirilmesi ve sosyal hizmet eğitimine ilişkin geliştirilecek politikalarla desteklenmesi önem arz etmektedir.

6. Kaynaklar

1. Akbulut, H. İ., Şahin, Ç., Çepni, S. (2013). Doktora tez sürecinde karşılaşılan problemlerin belirlenmesi: Eğitim fakültesi örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 50-69.
2. Alptekin, K., Topuz, S. ve Zengin, O. (2014). Türkiye’de sosyal hizmet eğitiminde mevcut durum: Tespitler, analizler ve öneriler. (İçinde) E. Atamtürk ve E. Yaman (yayına hazırlayanlar). Sosyal hizmet sempozyumu 2013: Türkiye’de çocuğun refahı ve korunması: kapsayıcı bir yaklaşım arayışı (ss.353-366). Sempozyum Bildirileri (elektronik basım). Kocaeli.
3. Alptekin, K., Topuz, S. ve Zengin, O. (2017). Sosyal hizmet eğitiminde neler oluyor? *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28 (2), 50-69.
4. Altındağ, Ö., Aykara, A. (2018). *Sosyal hizmet eğitimi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
5. Bekiroğlu, S. (2016). Türkiye’de sağlık hizmetleri kapsamında tıbbi sosyal hizmet uygulamaları. İ. Cılga, E. Erkul, B. Yıldırım, İ. B. Adıgüzel içinde, *Sosyal Çalışma ve Sosyal Politika* (s. 137-164). Ankara: Bellek Yayınları.
6. Bracht, N. F. (1978). *Social work practice in hospitals: Changing directions and new opportunities*, Neil F. Bracht, (Ed.), *Social Work in Health Care: A Guide to Professional Action*, In (165-183). The New York: Haworth Pres.
7. Bulut, I. (1993). *Ruh sağlığının aile işlevlerine etkisi*. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları. Yayın No: 74. Ankara: Kılıçarslan Matbaası.
8. Campanini, A. (2010). The challenges of social work education in Europe. *Psychologica*, 52 (2), 687-700.
9. Cirhinlioğlu, Z. (2012). *Sağlık sosyolojisi*, (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
10. Cirhinlioğlu, Z., Cirhinlioğlu, F.G. (2011). *Postmodern sağlığın yükselişi ve düşüşü*, K. Canatan (Ed.), *Beden Sosyolojisi* (1. Baskı) içinde (395-412). İstanbul: Açılım Kitap.
11. Cowles, L. A. (2012). *Social work in the health field: A care perspective*. L. A.: Routledge.
12. Dellgran, P., & Höjer, S. (2001). Mainstream is contextual: Swedish social work research dissertations and theses. *Social Work Research*, 25, 243–252.
13. Duyan, V. (1996). *Sağlıkta psiko-sosyal boyut (Tıbbi sosyal hizmet)*. Ankara: 72 TDFO.
14. Duyan, V. (2014). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
15. Fişek, N. (1983). *Halk sağlığına giriş*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırmacı Yetiştirme Merkezi Yayını No:2
16. Gehlert, S., Browne, T. (2006). *Handbook of health social work*. New Jersey: John Wiley&Sons Publishing.
17. Kahramanoğlu, E. (1973). Psikiyatrik sosyal hizmet. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 5, Kasım-Aralık-Ocak.
18. Krysik, J. L., Finn, J. (2015). *Etkili uygulama için sosyal hizmet araştırması*. Ankara, Nika Yayınevi.
19. Oral, M. ve Tuncay, T. (2012). Ruh sağlığı alanında sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumlulukları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 23 (2), 93-114.
20. Özbesler, C., İçağasioğlu Çocan, A. (2010). Hastane ortamında sosyal hizmet uygulamaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21-32.
21. Özmen, Z. M., Güç, F. A. (2013). Doktora eğitimi ile ilgili yaşanan zorluklar ve baş etme stratejileri: Durum çalışması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3 (3), 214-219.
22. Özdemir, U. (2000). *Türkiye’de psikiyatrik sosyal hizmet*. Ankara: Aydınlar Matbaası.

23. Özkan, E. (2018). *Tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının işyerinde sosyal destek algısı, mesleki benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
24. Rothwell, D. W., Lach, L., Blumentha, A. I., Akesson, B. (2015). Patterns and Trends of Canadian Social Work Doctoral Dissertations, *Journal of Teaching in Social Work*, 35: 1-2, 46-64,
25. Scourfield, J., & Maxwell, N. (2010). Social work doctoral students in the UK: A web-based survey and search of the index to theses. *British Journal of Social Work*, 40, 548–566.
26. Saruç, S. (2015).Türkiye’de tıbbi sosyal hizmet alanına yönelik genel bir değerlendirme, *Turkish Journal of Family & Primary Care*, 9 (3), 112-120.
27. Sevinç, B. (2001), Türkiye’ de lisansüstü eğitim uygulamaları, sorunlar ve uygulamalar, *DEÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34 (1), 25-40.
28. Stuart, P. H. (1997). Community care and the origins of psychiatric social work. *Social Work in Health Care*, 25 (3), 25-36.
29. T.C. Sağlık Bakanlığı, (2011), *Sağlıkta dönüşüm programı değerlendirme raporu (2003-2013)*, Ankara.
30. Yıldırım A, Şimşek H, (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 8. baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
31. Zastrow, C. (2014). *Sosyal hizmete giriş*. Ankara: Nika Yayınevi